

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Пріоритетним завданням сучасної вищої педагогічної освіти є орієнтація на компетентнісний підхід, у якому системоутворювальною освітньою метою є формування у майбутніх фахівців здатності поєднувати фундаментальність професійних базових знань з інноваційністю мислення та ефективною практичною діяльністю, дослідницьким підходом до вирішення конкретних навчально-виховних питань, заснованої на загальнолюдських етичних нормах. Підготовка майбутніх фахівців в вузі повинна забезпечувати формування професійної компетентності на таких рівнях, що зможе гарантувати успішне становлення висококваліфікованого та конкурентоспроможного учителя фізичної культури. У статті розглядається проблема професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. Аналізуються погляди вчених на поняття "компетентнісний підхід", "компетентність" "професійна компетентність" та її формування у майбутнього вчителя фізичної культури. Характеризуються компоненти професійної компетентності у майбутніх учителів фізичної культури

Ключові слова: *освіта, компетентнісний підхід, компетентність, професійна компетентність, компоненти професійної компетентності.*

Актуальність. Сучасне суспільство характеризується швидкими змінами у всіх сферах життя, зокрема освітньої сфери як основоположної компоненти формування світогляду особистості. На розвиток освіти впливають суспільні інтеграційні процеси, такі як глобалізація, демократизація, створення єдиного інформаційного простору. Ці зміни відбуваються такими швидкими темпами, що зумовили потребу переглянути й реформувати освіту на всіх рівнях, оскільки наявні системи не повністю відповідають сучасним запитам та потребують переорієнтації.

Знання, вміння, навички, котрі майбутні фахівці набувають під час навчання в вищих навчальних закладах, безперечно є, важливими, але поряд з цим сьогодні актуальності набуває поняття компетентності майбутнього фахівця, що визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентності, на думку багатьох фахівців-експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність майбутнього фахівця до життя, його подальшого особистого розвитку й до активної участі в житті суспільства. Орієнтуючись на сучасні вимоги ринку праці, сучасна вища освіта до пріоритетів відносить не тільки набуття професійних знань майбутніми фахівцями, але і вмінням оперувати знаннями, бути готовими пристосовуватися до нових потреб ринку праці, активно діяти, вміти швидко приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, вирізнитися мобільністю, динамізмом, конструктивністю, здатністю до адаптації, умінням реалізувати свої творчі здібності та навчатися у продовж життя. фахівців з фізичного виховання.

Метою статті є здійснення аналізу: існуючих підходів до визначення поняття "компетентність", "професійна компетентність", визначити компоненти професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Пріоритетним завданням сучасної вищої педагогічної освіти сьогодні є орієнтація на компетентнісний підхід, у якому системоутворювальною освітньою метою є формування у майбутніх фахівців здатності поєднувати фундаментальність професійних базових знань з інноваційністю мислення та ефективною практичною діяльністю, дослідницьким підходом до вирішення конкретних навчально-виховних питань, заснованої на загальнолюдських етичних нормах.

У матеріалах ЮНЕСКО окреслюється ряд компетенцій, на формування яких повинна спрямовуватись сучасна освіта. Жак Делор в доповіді міжнародної комісії за освітою для XXI століття "Освіта прихований скарб" [2] сформулював систему основних компетентностей, яку у скороченій формі також можна представити у вигляді узагальненої структури, а саме: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися жити.

Компетентнісний підхід спрямований на формування у майбутнього фахівця набору професійних компетентностей. Питання професійних компетентностей були предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Протягом останнього десятиліття міжнародні організації, що працюють у сфері освіти вивчають проблеми, пов'язані з появою компетентісно орієнтованої освіти; серед них – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням щодо вдосконалення системи освіти шляхом впровадження компетентнісного підходу активно досліджували вчені: І. Бех, Н. Бібік, Д. Гришин, І. Зязюн, В. Краєвського, О. Локшина, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Овчарук, О. Пометун, В. Серікова, А. Хуторський. Вимоги до професійної компетентності кадрів з фізичного виховання дітей в Україні досліджували: Н. Денисенко, А. Сущенко, Б. Шиян.

Становлення компетентнісного підходу в освіті пройшло декілька етапів у своєму розвитку. На першому етапі було введено поняття "комунікативної компетентності. На другому етапі категорія "компетентність" впроваджується в теорію та практику вивчення мов, вводиться поняття "соціальної компетентності". На третьому етапі поняття "компетентність" стає предметом спеціального наукового дослідження.

Термін "компетентність" (лат. *Competentia* – "спільно добиватися, досягаю, відповідаю, підходжу") є похідним від слова "компетентний", що означає, в свою чергу: володіє компетенцією; знаючого, досвідченого в певній галузі. Аналіз наукової літератури дозволив виявити, що "компетентність" в науковій літературі тлумачиться по-різному: як синонім професіоналізму; як готовність фахівця включитися в певну діяльність і як атрибут підготовки до майбутньої професійної діяльності. Згідно з великим тлумачним словником сучасної української мови термін "компетентність" тлумачиться як "поінформованість, обізнаність, авторитетність" [1, с. 506].

Компетентність, по суті, являє собою категорію, що визначає систему взаємовідносин набутих знань, умінь і навичок та здатність фахівця ефективно використовувати їх у професійній діяльності.

У європейському освітньому співтоваристві також немає єдиного, чіткого і однозначного розуміння визначення поняття "компетентність" стосовно його використання для опису бажаного образу (професійно-кваліфікованої моделі) випускника того чи іншого рівня освіти.

Міжнародна комісія Ради Європи в своїх документах розглядає поняття компетентності як загальні, або ключові, вміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, ключові уявлення, опорні знання. На думку експертів Ради Європи, компетентності передбачають: спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні й соціальні потреби; комплекс ставлень, цінностей, знань і умінь. [8, С.73]

Експерти країн Європейського Союзу компетентність визначають "як здатність застосовувати знання й уміння", що забезпечує активне застосування освітніх досягнень у нових ситуаціях. В документах ЮНЕСКО поняття компетентності трактується як поєднання знань, умінь, цінностей і ставлень застосованих у повсякденні. [6 С. 6]

Сьогодні в науковій літературі розмежовують поняття [4; 5] "компетентність" і "компетенція", відзначаючи при цьому, що в наявних визначеннях досить багато спільного; в той же час розуміння компетентності багатогранне, а поняття "компетенція" єдиного тлумачення не має і трактується по-різному: як "сукупність повноважень (прав і обов'язків) будь-якого органу або посадової особи, встановлена законом, статутом даного органу або іншими положеннями", "володіння знаннями, що дозволяють судити про що-небудь", "область питань, в яких хто-небудь добре обізнаний". Крім того, у більшості досліджень останніх років поняття "компетенція" трактується не просто як сума здібностей, знань і умінь, а як здатність або готовність мобілізувати вже організовані в систему знання, вміння, навички, здібності, психічні якості, необхідні для виконання завдання на високому рівні і адекватній конкретній ситуації.

Жан Делор (1996) – розуміє під компетенцією здатність самостійно діяти в ситуації невизначеності і вважає, що формування ключових компетенцій стає результатом освітньої діяльності. [2]

З точки зору Гершунського Б.С. "професійна компетентність" визначається, головним чином, рівнем власної професійної освіти, досвідом і персональним здібностями людини, її мотивованим прагненням до неперервної самоосвіти і самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи [1, с.74].

Натомість А.В. Хуторський при визначенні розрізняє поняття "компетенція" і "компетентність" [11 с.60]. На його думку, компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, які є заданими до відповідного кола предметів і процесів та необхідними для якісної продуктивної дії відносно них. А компетентність це – володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності. Тобто, компетенцію слід розуміти як задану вимогу, норму освітньої підготовки особистості, а компетентність – як реально сформовані її особистісні якості та мінімальний досвід діяльності [11].

У психолого-педагогічній літературі виділяють такі поняття, як "життєва компетентність", "професійна компетентність", "цивілізаційна компетентність", "етична компетентність", "комунікативна компетентність", "політична компетентність", "мовна компетентність", "психологічна компетентність", "інтелектуальна компетентність", "громадянська компетентність". Їх розглядають як систему знань, умінь та особистісних рис, які відповідають структурі та змісту діяльності особистості. Спроба типологізувати поняття "професійна компетентність", систематизувати його, визначити взаємозв'язок з іншими поняттями була зроблена А. Марковою. На думку автора, компетентність – це "індивідуальна характеристика рівня відповідності вимогам професії, як психічний стан, що дає змогу діяти самостійно і відповідально, як володіння людиною здатністю й умінням виконувати певні трудові функції" [9].

Під професійною компетентністю вчителя розуміють особистісні можливості вчителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, вміти застосовувати її в практичній діяльності. Педагогічна компетентність учителя – це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності. Професійна компетентність поєднує теоретичну і практичну готовність педагога до здійснення педагогічної діяльності, що є умовою формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної діяльності, як один з компонентів професійної діяльності, що спонукається внутрішнім мотивом.

Професійна компетентність є регулюючою освітньою цінністю в галузі "вищої педагогічної освіти". В ідеалі вона припускає володіння майбутнім фахівцем всієї сукупності культурних (в тому числі і чисто професійних) зразків, що відомі до сучасного часу у відповідній сфері людської діяльності.

В більшості педагогічних дослідженнях [3, 4, 7] професійна компетентність визначається за предметною основою тих наук, вклад яких у її формування є провідним.

Розглядаючи різноманітні підходи до структурного змісту професійної компетентності, і враховуючи наявні соціальні та економічні зміни, на нашу думку необхідно виділити один з компонентів професійної компетентності – компетентність учителя з фізичної культури.

Структура професійної компетентності педагога розкривається через педагогічні уміння, сукупність послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на теоретичних знаннях.

Огляд психолого-педагогічної літератури та інших інформаційних джерел, присвячених даній проблемі, показує, що можна виділити кілька підходів до визначення поняття "компетентність", а саме:

- сукупність універсальних здібностей;
- психічний стан, який дає можливість людині діяти самостійно і відповідально;
- здатність людини виконувати певні трудові функції;
- здатність застосовувати отримані знання на практиці;
- володіння, володіння відповідною компетенцією, що включає особистісне ставлення до неї і предмету діяльності.

Під "компетентністю" частіше розуміється інтегральна якість особистості, що виявляється в загальній здатності і готовності її діяльності, заснованої на знаннях і досвіді, які придбані в процесі навчання і соціалізації і орієнтовані на самостійне і успішне участь у діяльності.

Таким чином, поняття "компетенція", "компетентність" значно ширше понять знання, вміння, навички, тому що включає спрямованість особистості (мотивацію, ціннісні орієнтації), її здатності долати стереотипи, відчувати проблеми, проявляти проникливість, гнучкість мислення, характер (самостійність, цілеспрямованість, волюві якості).

Аналізуючи літературні джерела можна зробити наступні висновки: професійна компетентність вчителя фізичної культури – це сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості і готовності його, як суб'єкта педагогічного впливу структурувати наукові і практичні знання з метою ефективно організації навчального процесу і успішного вирішення поставлених завдань. Кожен вчитель компетентний у тій мірі, в якій виконується ним робота відповідає вимогам, що пред'являються до кінцевого результату даної професійної діяльності; оцінка або вимірювання кінцевого результату – це єдиний науковий спосіб судити про компетентність.

Ґрунтуючись на теоретичному аналізі, професійна компетентність вчителя фізичної культури, може досліджуватись на таких рівнях:

Особистісному, як прояв індивідуально-особистісних якостей, обумовлених характером майбутньої діяльності. На даному рівні критеріями професійної компетентності вчителя фізичної культури можуть виступати: професійний інтерес до діяльності вчителя; наявність педагогічних здібностей; професійно важливих якостей; вміння володіти собою і своїми емоціями;

Функціональному, що представляє її як тимчасову готовність і працездатність, передстартову активізацію психічних функцій, вміння мобілізувати необхідні фізичні і психічні ресурси для реалізації діяльності. [9].

Особистісно-діяльнісному, що визначає готовність як цілісний прояв усіх сторін особистості, дає можливість ефективно виконувати свої функції.

Аналізуючи літературні джерела можна зробити висновки: професійна компетентність вчителя – це сукупність індивідуально-психологічних особливостей і готовності як суб'єкта педагогічного впливу структурувати наукові і практичні знання з метою ефективно організації навчального процесу для успішного вирішення поставлених завдань.

Висновки. Отже, компетентність у контексті нашого міркування, з одного боку, виступає характеристикою професійної діяльності фахівця, а з іншого – особливість виконуваної ним професійної діяльності обумовлює змістовну сутність компетентності, задає специфіку складу її компонентів і умов їх формування. Дана залежність компетентності від діяльності не дає можливості єдиного визначення даного явища, щоразу задаючи новий напрямок. Однак, розглядаючи численні визначення даного явища, в них можна виділити загальну інваріантну компонентність: "компетентність" – це здатність людини виконувати певну діяльність. Тобто, говорячи про компетентність того чи іншого спеціаліста або виділяючи той чи інший етап формування компетентності, ми щоразу приймаємо її як здатність особистості виконувати, певну діяльність. Особливість же даної діяльності конкретизує визначення компетентності.

Однозначне тлумачення поняття "професійна компетентність учителя" відсутня. Проаналізувавши підходи вчених до визначення даного поняття та враховуючи специфіку діяльності вчителя фізичної культури, ми конкретизували поняття "професійна компетентність вчителя фізичної культури", під яким розуміється характеристика особистості фахівця, виражена в єдності його теоретичних знань, практичної готовності і здатності до здійснення основних видів професійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту. Таким чином професійна компетентність майбутнього вчителя фізичної культури є базовим та системоутворювальним поняттям і розглядається як система знань, умінь та особистісних якостей, що відповідають змісту професійної діяльності, що передбачає: усвідомлення особистістю своїх прагнень до діяльності – потреб та інтересів; бажань і ціннісних орієнтацій; мотив діяльності, уяви про свою

соціальну роль; самооцінку особистих якостей і властивостей як майбутнього фахівця (професійних знань, умінь, навичок, професійно-важливих якостей; регулювання свого професійного становлення) та визначається як готовність до здійснення навчально-виховної діяльності відповідно до конкретних умов, вимог і завдань, а також здатність супроводжувати процес самопізнання, саморозвитку учня, динамізувати його відповідно до конкретних сутнісних задатків кожної дитини.

Використані джерела

1. Великий глумачний словник сучасної української мови (з доп. і допов.) / [Укл. і голов. ред. В.Т.Бусел]. – К.; Ірпінь: втф "Перун", 2005. – 1728 с.
2. Делор Ж. Образование: скрытое сокровище / Ж. Делор. – ШЕ8СО, 1996. – 37 с.
3. Исаева Т.Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя / Т.Е. Исаева // Педагогика. – 2006. – №9. – С. 55-60.
4. Кириллова А.В. Формирование профессиональной информационно-коммуникационной компетентности студентов технических специальностей [Текст] / А.В.Кириллова // Информатика и образование. – 2007. – №8. – С. 106-107.
5. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь: для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : Академия, 2000. – 176 с.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: "К.І.С.", 2004. – 112 с.
7. Лебедева М.Б. Что такое ИКТ-компетентность студентов педагогического университета и как ее формировать / М.Б.Лебедева, О.Н. Шилова // Информатика и образование. – 2004. – №3. – С. 95-100.
8. Марія Рудь. Компетентнісний підхід в освіті // Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна, 2006. – Вип 24. – С. 73-82
9. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд "Знание", 1996. – 312 с
10. Психологический словарь / под ред В. П.Зимченко, Б.Г. Мещерякова. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 440 с.
11. Хуторский А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторский // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58–64. 12

Penkovets D.

COMPONENTS OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION

Modern society is characterized by rapid changes in all spheres of life, including education sphere as fundamental components of the formation of individual outlook. The development of education affect social integration processes, such as globalization, democratization, creating a unified information space. These changes occur so rapidly that led to the need to review and reform education at all levels, as the current system does not fully meet modern needs and require reorientation.

Knowledge, skills that future professionals acquire during their studies in higher education certainly is important, but along with this urgency is today the concept of professional competence of the future, which is determined by many factors, because competence, according to many specialists and experts are those indicators to determine readiness for future professional life, further personal development and active participation in society. Focusing on the modern requirements of the labor market, the current higher education priorities relates not only acquiring professional knowledge of future specialists, but also the ability to operate knowledge, be prepared to adapt to the new needs of the labor market, to act, to be able to quickly make responsible decisions in situations of choice, stand out mobility, dynamism, constructive, adaptability, ability to realize their creativity and learn to extend the life. specialists in physical education.

The priority task of modern education degree is a focus on competence approach, in which the system-educational purpose is to form future professionals the ability to mix professional fundamental basic knowledge on innovation thinking and effective practitioners, research approach to address specific educational issues based on universal ethical norms.

The training of future professionals in the university should provide formation of professional competence at such levels that will ensure the successful formation of a highly competitive and teacher of physical culture. he problem of training future teachers of physical culture. Scientists analyzed the views on the concept of "kompetetmtnisnyu approach", "competence" "professional competence" and its formation of a future teacher of physical culture. Characterized components of professional competence of future teachers of physical education

Key words: education, competence approach, competence, professional competence, components of professional competence.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2015